

Sereg Péter*

A magyar igazságügyi reform szervezetelméleti kérdései a dualizmusban

1. BEVEZETÉS

A társadalom felépítésének változásai, a világban lezajló pénzügyi folyamatok és gazdasági válságok, valamint az ipari és technológiai újítások olyan tényezők, amelyek kihatással voltak és vannak mind a mai napig egyfelől a jogszabályokra, másfelől a jogalkalmazó szervek munkájára. A fenti folyamatok kumulált hatással jelentkezhetnek a modern értelemben vett államok statikus jogrendszerében.

Ebből kifolyólag a környezeti változások jogi normákban való lekövetése végső soron jelentős mértékben befolyásolhatja az igazságszolgáltatás hatékony működését is. Ha egy adott ország igazságszolgáltatási rendszere nincs felkészülve az ilyen változásokra, az komoly problémákat eredményezhet a 21. században ugyanúgy, mint ahogy eredményezett a 19. századi Magyarországon.

A szabadságharc leverését követő közel húsz évben a hazai bírósági szervezetrendszer felépítése olyan lemaradásokkal küzdött, amelyeket csak egy átfogó igazságügyi reformmal lehetett orvosolni. Erre közjogi szempontból Ferenc József 1867. június 8-ai megkoronázását követően nyílt meg az esély az Országgyűlés számára. A partikuláris jogalkalmazás, a több éven vagy akár évtizeden keresztül húzódó peres eljárások, a felhalmozódott ügyhátralékok olyan komoly igazságszolgáltatási problémákat jelentettek 1867-re, amelyek akadályozták az állampolgárok hatékony jogérvényesítési lehetőségeit.

A bírói létszám emelése gyors megoldást kínált korábban, azonban ez már nem jelentett reális alternatívát a kiegyezés után, ezért az eljárási szabályok megreformálásában látták az esélyt az ügyek számának csökkentésére.¹ A bírói létszámmal kapcsolatban voltak, akik egyenesen úgy vélték, hogy önmagában a több bíró kevés a probléma kezelésére, az egyes bírók szaktudásának és képzettségének kell megfelelőnek lenni a jól működő és hatékony igazságszolgáltatáshoz.² A fentiekből következően az újonnan kinevezett igazságügyi minisz-

ter, Horvát Boldizsár egyik első feladatának tekintette, hogy elkészüljön az új polgári perrendtartási törvény.³

2. AZ 1868-AS POLGÁRI PERRENDTARTÁS SZERVEZETI NÓVUMAI

A Királyi Curia – és ezáltal a bírósági szervezetrendszer – életének új szakasza kezdődött az 1868. évi LIV. törvénycikk megalkotásával. A Királyi Curia korábbi szervezeti rendszere helyett a törvény hatálybalépését követően teljesen másfajta felépítéssel működött tovább.⁴ Az új jogszabály megalkotását megelőzően az Országgyűlés már 1867 júniusában jogügyi bizottságot állított fel abból a célból, hogy a polgári perrendtartás, a bírói felelősség, a büntetőtörvény és eljárás tárgykerében készítsen jogszabálytervezetet.⁵ A bizottság 1867. szeptember 16-tól 1868. május 5-ig⁶ – összesen 46 ülést tartva – elkészítette az új polgári perrendtartási törvényjavaslatot.⁷

A korábbi rendszer elavultságát, további fenntartásának lehetetlenségét és a változás szükségességét a legjobban és legpontosabban Simonyi Ernő fogalmazta meg képviselőházi fel-szólalásában: „Hogy a kir. curiának átváltoztatása szükséges, azt tagadni nem lehet. ... Ime ezeket mondotta a miniszter (Horvát Boldizsár igazságügyi miniszter) szóról szóra: A kir. curia mostani szerkezetében sem a kor követelményeinek, sem az igazság szolgáltatásának nem felel meg.”⁸

3 GROISZ Gusztáv: *Magyar polgári törvénykezési rendtartás (1868: LIV. törvénycikk)*. Kolozsvár, Kiadja Stein János Erdélyi Múzeum-Egyleti könyvtár, 1870, 11.; lásd még BOGNÁR Iván: *Levéltári leltárak 17. Igazságügyminisztériumi levéltár repertorium, Művelődésügyi Minisztérium Levéltári Osztálya, Levéltárak Országos Központja*. Budapest, Készült: a Múzeumok Rotaiüzemében, 1962, 63.

4 MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon, IV. kötet*. A szócikket szerkesztette: Marschalkó Pál. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1903, Királyi Curia, 802.

5 GROISZ i. m. 11.; lásd még FODOR Ármin és MÁRKUS Dezső: *A polgári törvénykezési rendtartás kézikönyve*. I. kötet. Budapest, Singer és Wolfner Kiadása, 1894, VIII.

6 FODOR és MÁRKUS i. m. VIII.

7 GROISZ i. m. 11.

8 GREGUSS Ágost (szerk.): *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Kilenczedik kötet. Pest, Nyomtatott az „Athenaeum” Nyomdájában, 1868, 207.

* Vezető-kormányfőtanácsos, Közigazgatási Államtitkári Titkárság, Igazságügyi Minisztérium.

1 POLGÁR József: *A Kir. Curia tehermentesítése és jogszolgáltatásunk reformja*. Különnyomat az „Ügyvédek Lapja”-ból. Budapest, „Globus” Műintézet Nyomása, 1907, 5–6.

2 POLGÁR i. m. 9.

A Képviselőház a Királyi Curia szerkezeti átalakítását határozati javaslatként 1868. július 21-én elfogadta.⁹ A polgári perrendtartási törvény irányelveivel kapcsolatos centralizációs aggályok – nevezetesen, hogy előnyös-e ha egy legfelsőbb bírósági fórum van az országban, vagy szükségeltetne nyolc királyi ítélőtábla működése is a Királyi Curia mellett – azonban még 1868 októberében is vita tárgyát képezték a Képviselőházban.¹⁰ Az ügyvédi kar egységesen a királyi ítélőtáblák felállítását mellett állt ki. Véleményük szerint ez a megoldás egységesítette volna leginkább a hazai jogalkalmazást, és nem az újjászervezett Királyi Curia.¹¹ A törvényalkotás ezt a javaslatot azonban nem támogatta, és ennek eredményeképpen a centralizáció elve alapján alakították át a bírósági szerkezeti struktúráját.

A legészszerűbb megoldást követve a Pesten működő egy darab legfelsőbb bírósági fórum maradt a bírósági szervezetrendszer csúcsszerve.¹² Ezáltal a Királyi Curia „a törvények alkalmazásában a disharmoniát” el tudta tüntetni.¹³ Az egységes jogalkalmazás tekintetében azonban önmagában a Királyi Curia kevésnek bizonyult – kógens anyagi jogszabályok hiányában –, ugyanis gyakran előfordult, hogy „mire a legfelsőbb törvénykezési fórum, a királyi Curia kimondta ma ünnepélyesen a törvényszerűséget, hogy ugyanarra másnap a törvénytelenség bélyegét sütöttel!”¹⁴

A polgári perrendtartást tartalmazó határozati javaslat a Főrendiház 1868. július 30-ai ülésén került napirendre.¹⁵ Horvát Boldizsár felszólalásában hangsúlyozta, hogy a Királyi Curia a mostani szerkezetében a továbbiakban fenntarthatatlan. Elismerte, hogy mint történelmi intézménynek a működése nélkülözhetetlen, de a másfél évszázados szerkezeti felépítése elavult, ezért javasolta a Képviselőház által megküldött határozati javaslat elfogadását.¹⁶ Felszólalását közhelyesléssel követte, és a Főrendiház elfogadta a javaslatot.¹⁷

A Királyi Curia szervezeti átalakításának anyagi okai is voltak, hiszen a Hétszemélyes tábla változatlan eljárásjogi szabályok mellett való működése jelentős többletköltségekkel járt volna.¹⁸ A javaslatból – amelynek részét képezte a bíróság szervezeti rendszerének szabályozása – alkották meg a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycíkket, amelyet az uralkodó 1868. december 8-án szentesített.¹⁹ Kép-

viselőházi kihirdetésére 1868. december 8-án, főrendiházi kihirdetésére 1868. december 9-én került sor, az Országos Törvénytárban pedig 1868. december 12-én jelent meg.²⁰

Az 1868. évi LIV. törvénycikk 4. §-a kimondta, hogy a legfőbb bírói hatóságot Magyar Királyi Curia név alatt a legfőbb törvényszék gyakorolja Pesten.²¹ A Magyar Királyi Curia szervezeti felépítését is rendezte a törvénycikk, amikor meghatározta, hogy semmisségi esetekben a Semmitőszék, az érdemlegesen vizsgálendő kérdésekben pedig mint harmadfolyamodású Legfőbb Ítélszék határozott.²²

A Magyar Királyi Curia tehát 1868-at követően két osztályból állt, külön elnökkel az élükön, eltérő pecsétet használva, „s az ügyvitel minden ágában egymástól elkülönítve”.²³ A Semmitőszék – amelynek élén az országbíró állt²⁴ – egyetlen szakosztályból állt, amely „szükség esetén” két tanácsra oszlott.²⁵ A Semmitőszék anyagi jogi szempontból nem vizsgálta az elé került ügyek határozatait, hanem – ha szükséges volt – a törvénysértés súlya okán a határozatot megsemmisítette és új eljárást rendelt el.²⁶

A Magyar Királyi Curia másik osztálya, a Legfőbb Ítélszék négy szakosztályból állt. A négy szakosztály között az ügyek megoszlása az alábbi volt: „az első szakosztályhoz tartoznak a polgári, a másodikhoz az urbéri, a harmadikhoz a váltó-s kereskedelmi, csőd- és bányá-, a negyedikhez a büntető-ügyek.”²⁷ A polgári szakosztály két tanácsot – az ügyhátralék okán még 1869-ben felállt ideiglenesen a harmadik polgári tanács is –, a többi szakosztály pedig egy-egy tanácsot alkotott, így az Legfőbb Ítélszéken összesen hat tanács működött. 1870 első felévében a Semmitőszéken egy elnök és egy alelnök,

rendeletekkel bővített és átdolgozott kiadás. Budapest, Singer és Wolfner kiadása, 1897, I.; lásd még GROISZ i. m. 12.

20 FODOR és MÁRKUS (1897) i. m. 1.; lásd még GROISZ i. m. 12.; APÁTHI István: *Polgári törvénykezési rendtartás, az 1868. LIV. t.c.z., úgy az ezt módosító és kiegészítő törvények s rendeletek alapján, egyenlő tekintettel az elmélet és gyakorlat igényeire*. Pest, Kiadja Heckenast Gusztáv, 1872, 6.; SOLT Pál, ZANATHY János, ZINNER Tibor (eds.): *The History of the Supreme Courts of Europe and the Development of the Human Rights*. Debrecen, Alföldi Nyomda Co., 1999, 190.

21 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás. Budapest, Franklin Társulat, 1896, 1868. évi LIV. törvénycikk 4. §; lásd még APÁTHI i. m. 37.; MAJOVSZKY Vilmos: *A magyar igazságügyi igazgatás kézikönyve*. Besztercebánya, Singer J. kiadása, 1887, 10.; SOLT, ZANATHY, ZINNER i. m. 190.; MENDELÉNYI László: *A M. Kir. Curia, A Német Birodalmi Főtörvényszék („Reichsgericht”) fennállásának 50 éves évfordulója alkalmából Lipszében 1929. év október havában kiadott „Die höchsten gerichte der welt” című munkában megjelent ismertetés*. A Jogállam Könyvtára 26. Budapest, Kiadja a Jogállam Könyvtára, 1929, 6.

22 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1868. évi LIV. törvénycikk 4. §; lásd még MÁRKUS i. m. 802.; MÁRKUS Dezső (szerk.): *Magyar Jogi Lexikon*. II. kötet. Budapest, Pallas Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, 1899, 97.; GROISZ i. m. 29.; APÁTHI i. m. 37.; MAJOVSZKY i. m. 9.; MENDELÉNYI i. m. 6.

23 Magyarországi Rendeletek Tára. Harmadik évfolyam, 1869. Pest, Kiadja: Ráth Mór, 1869, 55. Igazságügyminiszteri rendelet a bírói ügyvitel tárgyában, amely rendelet a 433. oldalon kezdődik, 209. §, lásd még Magyarországi Rendeletek Tára. Nyolczadik évfolyam, 1874. Pest, Kiadja s nyomtatja: Vodianer F., 1875, 3436. Igazságügyminiszteri rendelet a bírói ügyvitel tárgyában, 267. §.

24 MÁTHÉ Gábor: *A magyar burzsoá igazságszolgáltatási szervezet kialakulása 1867-1875*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982, 95.; lásd még SOLT, ZANATHY, ZINNER i. m. 190.

25 Magyarországi Rendeletek Tára, 55/1869. IM rendelet 213. §.

26 BOGNÁR i. m. 42.

27 Magyarországi Rendeletek Tára, 55/1869. IM rendelet 213. §; lásd még MÁTHÉ i. m. 99.; BOGNÁR i. m. 49.

9 GREGUSS i. m. 209.

10 GREGUSS Ágost (szerk.): *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Tizedik kötet. Pest, Nyomatott az „Athenaeum” Nyomdájában, 1868, 152-157.

11 Jogtudományi Közlöny a budapesti, nagy-váradi és kassai ügyvédi egyletek közlönye. Pest, 1869. május 16. Negyedik évfolyam, 20. szám, 149.

12 PLÓSZ Sándor: *Magyar polgári törvénykezési jog*. Összeállította: Vass Károly. Budapest, Szent István Társulat Kiadása, 1906, 133.

13 VARGHA Ferenc: *A gyakorlati ügyvédi és bírói vizsgálatok reformja*. Budapest, Franklin-Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1902, 12.

14 Pápai Lapok, Pápa, XI. évfolyam, 35. szám, 1884. augusztus 31, 145.

15 GREGUSS Ágost (szerk.): *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett országgyűlés Főrendi Házának Naplója*. Pest, Nyomatott az „Athenaeum” Nyomdájában, 1869, 420.

16 GREGUSS (1869) i. m. 424.

17 GREGUSS (1869) i. m. 427.

18 HALMOSY Endre: *Tervezet törvénykezésünk rendezéséhez*. Pest, Kiadja Eggenberger Ferdinánd, M. Akad. Könyvkereskedése, 1867, 40.

19 FODOR Ármin és MÁRKUS Dezső: *Polgári perrendtartás az 1868: LIV., 1881: LIX., 1893: XVIII., 1893: XIX. törvénycikkek. Sommás ügyviteli szabályok. Bélyeg- és illetékszabályok*. Második, a joggyakorlattal és újabb

valamint további tizenhét, a Legfőbb Ítélszéken egy elnök, hat tanácselnök és negyvenkét rendes bíró dolgozott.²⁸

3. A SZERVEZETILEG TAGOLT MAGYAR KIRÁLYI CURIA KÉT OSZTÁLYÁNAK ELHATÁROLÁSA

Az 1868. évi LIV. törvénycikk hatálybalépését követően a Magyar Királyi Curia belüli szervezeti alá-fölé rendeltségi viszony megszűnt, és az egymás mellett működő Semmitőszék és Legfőbb Ítélszék között a jogorvoslattal megtámadott határozatok aszerint osztották szét, hogy a jogorvoslati kérelem eljárásjogi vagy anyagi jogi kérdést érintett-e.²⁹

1869. június 1-jén³⁰ a Magyar Királyi Curia két osztálya tartott ünnepélyes megnyitó üléseket.³¹ A Semmitőszék megnyitására jelen volt annak új elnöke, Mailáth György országbíró, Horvát Boldizsár igazságügy miniszter, az országgyűlés mindkét házának küldöttségei és számos prominens személyiség. Az ülnökök és a segédelőadók felesketését követően beszédek következtek, majd Mailáth György az alábbi szavakkal zárta be az ülést: „Éljen a király, boldoguljon a haza!”³²

A történelmi előzményekkel való egyértelmű szakítás és a múlt lezárását hangsúlyozta a Semmitőszék 1869. november 9-én kelt, 3318. számú határozata, amely kimondta, hogy a Hétszemélyes tábla határozatai azok meghozatalakor jogerőssé váltak, azok ellen „semminemű jogorvoslattal” nem lehetett élni.³³ Ezáltal a Hétszemélyes tábla nemcsak szervezeti, hanem az eljárásjog területén is végleg kivonult a hatályos jog területéről.

A folyamatban lévő ügyek tekintetében a jogorvoslati kérelem beadásának időpontjától függetlenül – az 1868. évi LIV. törvénycikk hatálybalépéséhez képest –, minden ügy a Magyar Királyi Curia elé, mint harmadfokú bíróság elé került.³⁴ Fontos megjegyezni, hogy semmisségi panasz benyújtása esetén a Semmitőszék vizsgálhatta a Legfőbb Ítélszékhez

történt fellebbezés jogalapját függetlenül attól, hogy a fellebbezés a polgári perrendtartási törvény hatálybalépése előtt vagy után történt.³⁵ Nem lehetett azonban semmisségi panaszsal élni a Legfőbb Ítélszéknek, mint harmadfokú rendes polgári bíróságnak a határozata ellen, ha az első fokon eljáró bíróság ügydöntő bíróság volt.³⁶

A jogszabályi keretek között történt strukturális átalakítások számos olyan problémát generáltak, amelyek részben az átszervezésből, részben a korszakban végbemenő társadalmi és gazdasági változásokból fakadtak. Az ilyen kihívásokra a Magyar Királyi Curia Semmitőszéki osztálya igyekezett minél gyorsabban reagálni.

A társadalmi változásokra példa a nemzetiségi egyenjogúságról szóló 1868. évi XLIV. törvénycikk, amelynek 12. §-a kimondta, hogy: „A fellebbezett perekben, ha azok nem-magyar nyelven folytattak, vagy nem-magyar okmányokkal vannak ellátva, a fellebbviteli bíróság mind a pert, mind az okmányokat, amennyiben szükséges, magyarra fordíttatja azon hiteles fordítók által, akik a fellebbviteli bíróságoknál államköltségen lesznek alkalmazva, s a pert ezen hiteles fordításban veszi vizsgálat alá.”³⁷ A törvénycikk idézett szakaszában foglaltak megvalósítása érdekében az igazságügyi miniszter 1869. július 11-én kelt, 1913. számú levelében felhívta a Semmitőszék elnökét – az országbíró – intézkedési javaslat megtételére.³⁸

Az elkészült javaslat értelmében a fordítási feladatokat a fellebbviteli bíróságokon dolgozó fogalmazók és segédfogalmazók látták el, akiket fordítóként is alkalmaztak egyúttal. Ez az intézkedés azonban nem mutatkozott túl sikeresnek, hiszen a kinevezett fogalmazók sorra kérték a felmentésüket az idegen nyelvekben – szlovák, román, szerb – való járatlanságukra hivatkozva.³⁹ Az ügyszámok is azt mutatták, hogy szükséges a megfelelő képesítéssel rendelkező kellő számú fogalmazó, hiszen 1870 első negyedévében százhusz román, negyven szlovák és harminc szerb ügy érkezett be a Semmitőszékre.⁴⁰

A probléma megoldására 1870. október 11-ig kellett várni, amikor az igazságügyi miniszter levelében kijelentette, hogy a fordítási feladatokkal is járó fogalmazói és segédfogalmazói állásokra csak olyan személyek nevezhetők ki, akik a kinevezési okmányukban nyilatkoznak az adott idegen nyelvben való jártasságukról, és fordítási alkalmatlanságuk esetén ez munkaviszony-megszüntetési okként szerepel abban.⁴¹

A Semmitőszék gyakorlati működését – amelyet ténylegesen csak 1869. július 1-jén kezdett meg – vizsgálva megállapítható, hogy 1869 második félévében 5265 darab ügy került elé, amelyből 4339-et intézett el, tehát 926 ügy maradt a következő évre hátralékként. A lezárt ügyek közül 2959 nyilvános ülésen, 1086 nem nyilvános ülésen, 294 pedig ülésen kívül intézett el

28 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest, K 622 Legfőbb ítélszéki elnöki iratok 1869–1881, 30. csomó X. kútfő 1869–1870, 1870/I. irattári jelzettel ellátott iratköteg. A Magyar Királyi Legfőbb Ítélszék tanácsainak beosztása című dokumentuma; lásd még Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1870. évi XVI. törvénycikk 1. §; MARSCHALKÓ János és FARBAKY István: *Magyar igazságszolgáltatási szervezet*. Budapest, Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, 1909, 90; MENDELÉNYI i. m. 6.; MÁTHÉ i. m. 108.

29 STIPTA István: *A magyar bírósági rendszer története*. Második, javított kiadás. Debrecen, Multiplex Media – Debrecen U. P., 1998, 122.

30 BOGNÁR i. m. 49.; lásd még ANTAL Tamás: *Törvénykezési reformok Magyarországon (1890–1900) Ítéltáblák, bírói jogviszony, esküdtzsek Dél-alföldi Évszázadok* 23. Szeged, Kiadja a Csongrád Megyei Levéltár, 2006, 11.

31 Jogtudományi Közlöny a budapesti, nagy-váradi és kassai ügyvédi egyletek közlönye. Pest, 1869. június 6, Negyedik évfolyam, 23. szám. 1869/23. 167.

32 Jogtudományi Közlöny. 1869/23. 167.

33 STIPTA i. m. 122.; VAJDAFY Emil: *A Magyar Kir. Curia mint Semmitőszék összes teljes ülési megállapodásai*. Budapest, Kiadja az Eggenberger-féle könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár), 1880, 172.

34 Magyarországi Rendeletek Tára, 41/1869. IM rendelet, 252., VI. cikk 3); lásd még Jogtudományi Szemle M. Kir. Igazságügyminisztérium Törvénykészítési Osztályának rendes közlönye, Első évfolyam első füzet, Athenaeum Nyomdája, Pest, 1869, 46.; SZABÓ István: *Az igazságszolgáltatás rendszere a polgári Magyarországon*. Stipta István (szerk.): *Jogtörténeti Tanszék kiadványai IV*. Miskolci Egyetem Jogtörténeti Tanszék, Miskolc, 1997, 19.; P. ósz i. m. 188.

35 VAJDAFY i. m. 177.

36 VAJDAFY i. m. 179.

37 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1868. évi XLIV. törvénycikk 12. §.

38 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 620 I. I., 1869/12 irattári jelzettel ellátott iratköteg 1. sorszámú irata.

39 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 620 I. I., 1869/12 irattári jelzettel ellátott iratköteg 4. sorszámú irata.

40 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 620 I. I., 1869/12 irattári jelzettel ellátott iratköteg 5. sorszámú irata.

41 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 620 I. I., 1869/12 irattári jelzettel ellátott iratköteg 6. sorszámú irata.

a Semmitőszék.⁴² 1870 volt az első olyan év, amikor végig működött a Semmitőszék. A 926 fennmaradt ügy mellé beérkezett 14 137, amely így összesen 15 063 volt, és ebből 14 448-at elintézték, tehát hátralékként mindösszesen 615 ügy maradt meg 1871-re.⁴³

A fent leírt szervezeti és jogorvoslati rendszer megosztottságából, valamint az osztályok számának kialakításából következően a Legfőbb Ítélszék volt az az osztálya a Magyar Királyi Curianak, amely jóval nagyobb ügyleterheltséggel dolgozott. Ebből kifolyólag a Legfőbb Ítélszék elnöke, Melczer István már 1869. június 8-án levelet írt az igazságügyi miniszternek, amelyben arra kérte, hogy az előző bírósági rendszerben felhalmozódott polgári ügyek mielőbbi elintézése miatt a többi szakosztályon dolgozó kevésbé leterhelt bírókból kialakíthasson egy harmadik polgári tanácsot.⁴⁴

Az ügyhátralék rendezése érdekében az igazságügyi miniszter azzal a kéréssel kereste meg a Semmitőszék elnökét, hogy „vajon nem volna-e lehetséges a Semmitőszék segéd-előadóit ideiglenesen a Legfőbb Ítélszék osztályaihoz kiegészítéssel beosztani?”. A kérdésre adott nemleges válasz miatt az igazságügyi miniszter a Legfőbb Ítélszék elnökének megoldási javaslatát hagyta jóvá azzal a feltétellel, hogy kizárólag a felhalmozódott ügyhátralék feldolgozása érdekében veheti igénybe a más szakosztályokba beosztott bírák munkáját, és a helyzet normalizálódásakor visszaállítja az eredeti szervezeti rendet.⁴⁵

Ez sem volt azonban elegendő. A Hétszemélyes tábla polgári ügyi hátraléka összesen 4627 darab ügy volt, amelyhez 1869. június 1. és augusztus 23. között 1178 ügy érkezett be a Legfőbb Ítélszékhez. Egy tanács 200 ülést tartott átlagosan egy teljes évben, és egy ülés alkalmával 10-12 ügyet tudott elintézni, így összesen 2000-2400 ügyet tudott volna le tárgyalni. Figyelembe véve, hogy két állandó polgári tanács működött – valamint a harmadik polgári tanács az ügyhátralék leküzdéséig –, továbbá, hogy az év több mint fele eltelt, ez egy akkora ügyteher volt a Legfőbb Ítélszékre nézve, amelyet a kezdeti személyi állománnyal lehetetlenség lett volna leküzdödni.⁴⁶

A Legfőbb Ítélszék elnökének levelezése nem volt hiábavaló, ugyanis olyan megoldás született, amely lehetővé tette a jogbiztonság követelményének tiszteletben tartása mellett az ügyhátralék leküzdését. Az igazságügyi miniszter 1869. október 10-én kelt levelében arról értesítette az elnököt, hogy az uralkodó megengedte a Magyar Királyi Curia Semmitőszékének nyolc fogalmazói és nyolc segédfogalmazói, a Legfőbb

Ítélszéknel pedig tizenhat fogalmazói és ugyanennyi segédfogalmazói állás meghirdetését, és azoknak azonnali betöltését.⁴⁷

Az 1874. évi XXXIII. törvénycikk 50. §-ában foglaltak szerint a központi választmány határozata ellen a Magyar Királyi Curiahoz intézett fellebbezéseket a központi választmány elnökéhez lehetett benyújtani, amely öttagú tanácsban eljárva hozott határozatot.⁴⁸ Az öttagú tanács elnöke a Semmitőszék elnöke (országbíró), akadályoztatása esetén a Legfőbb Ítélszék elnöke, az ő akadályoztatása esetén a Semmitőszék alelnöke, majd a Legfőbb Ítélszék tanácselnökei következtek ki nevezésük időbeli sorrendjében.⁴⁹ Látható, hogy az eddigi teljes elkülönülésen túllépő rendelkezés született ekkor. A központi választmányhoz érkezett fellebbezéseket elbíráló öttagú tanács elnöki tisztségének betöltését a két osztály tagjai között felváltva osztották meg a sorrendben előrébb álló pozíció betöltetlensége esetén.

A Semmitőszék és a Legfőbb Ítélszék asszimilációjához vezető első lépésként értelmezhető az a rendelkezés, amely kimondta, hogy az 1874. évi XXXIII. törvénycikk által a Magyar Királyi Curiahoz fellebbezett ügyek elbírálása, annak két osztályából alakult tanács hivatalos kiadványaiban a Magyar Királyi Curia nevet, hivatalos pecsétjében pedig Magyarország címerén körülírva a „Magyar Királyi Curia Budapesten” megnevezést kellett, hogy használja.⁵⁰

4. A SZERVEZETI MEGOSZTOTTSÁG PROBLEMATIKÁJA ÉS MEGOLDÁSA

A Magyar Királyi Curia 1868. évi LIV. törvénycikk alapján létrejött szervezeti felépítése tizenkét évig változatlan maradt, egymás mellett működött a Semmitőszék és a Legfőbb Ítélszék egyazon szerv keretei között.⁵¹ Már a megalkotásakor elmaradottnak tartott törvényt rengeteg bírálat érte, főleg az eljárásjogi szabályokat – írásbeliség, kötött bizonyítási rendszer – tekintve.⁵² A törvény novelláris módosítását célzó két javaslat is készült az 1870-es években, 1871-ben és 1873-ban. Az 1873-as javaslatot 1874-ben és 1878-ban is az országgyűlés elé terjesztették, de érdemi tárgyalására csak 1879-ben került sor.⁵³

Pauler Tivadar igazságügy-miniszter 1879. február 22-én terjesztette elő a polgári törvénykezési rendtartásról szóló 1868. évi LIV. törvénycikk módosításáról szóló törvényjavaslatot a Képviselőházban, amelynek sokszorosítására és minden képviselőhöz történő eljuttatására Ghyczy Kálmán, képviselő-

42 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 620 1. I., 1870/2 irattári jelzettel ellátott iratköteg 2. sorszámú irata, 2.

43 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár, Budapest, K 620 Semmitőszéki elnöki iratok 1869–1881, 2. csomó I. kútfő 1871–1872, 1871/1 irattári jelzettel ellátott iratköteg 1. sorszámú irata.

44 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 622 30. X., 1869/1. irattári jelzettel ellátott iratkötegből a Legfőbb Ítélszék elnökének 1869. június 8-án kelt levele.

45 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 622 30. X., 1869/1. irattári jelzettel ellátott iratkötegből az igazságügyi miniszter 1869. július 8-án kelt levele.

46 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 622 30. X., 1869/1. irattári jelzettel ellátott iratkötegből a Legfőbb Ítélszék elnökének 1869. augusztus 27-én kelt levele.

47 Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltár K 622 30. X., 1869/1. irattári jelzettel ellátott iratkötegből az igazságügyi miniszter 1869. október 10-én kelt levele.

48 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1874. évi XXXIII. törvénycikk.

49 Magyarországi Rendelet Tára, Kilenczedik évfolyam, 1875. Budapest, Kiadja s nyomatja: Vodianer F., 1875, A m. kir. igazságügyminiszter által 1875. jan. 8-án 79. sz. a. kiadott ügyrend az 1874. XXXIII. t. cz. által a kir. Curiahoz utasított fellebbezett ügyek körüli teendőkre nézve, 2. §.

50 Magyarországi Rendelet Tára, Kilenczedik évfolyam, 1875., 79./1875. ügyrend, 1. §.

51 MÁRKUS (1899) i. m. 97.

52 FODOR és MÁRKUS i. m. V.

53 FODOR és MÁRKUS i. m. VIII., IX.

házi elnök utasítást adott ki.⁵⁴ 1879. február 26-án Szabely Antal képviselő interpellációt terjesztett elő, amelyben arra a kérdésre várt választ az igazságügyi miniszertől, hogy akar-e a „bíróági szervezet végleges megállapítására vonatkozó törvényjavaslatot is bemutatni?”⁵⁵

Az interpellációra okot adó körülmény az 1875. évi XXXVI. törvénycikk 4. §-ában foglaltakra vezethető vissza, amely – igaz, hogy csak az elsőfokú bíróságokra vonatkozott, de ennek ellenére kihatással volt az egész bírósági szervezetrendszerre, és végső soron a Magyar Királyi Curia szervezetére is – kimondta, hogy „az új szervezés pedig a jelen törvény életbeléptetésétől számítandó három év alatt befejezendő”⁵⁶ Pauler Tivadar igazságügyi miniszter az interpellációra adott válaszában kitért arra, hogy az elsőfokú bíróságok szervezetének rendezésére sor került az 1869. évi IV., és az 1871. évi IX. törvénycikkben, továbbá a polgári peres ügyekben a bírói eljárásra vonatkozó törvény olyan jelentős változásokon fog keresztül menni, hogy arra pontosabb választ csak annak elfogadása után fog tud adni. Szabely Antal képviselő elfogadta az igazságügy-miniszter válaszát a feltett interpellációra.⁵⁷

A törvényjavaslat Magyar Királyi Curia szervezeti kettéosztottságának tárgyalására 1880. április 20-án került sor.⁵⁸ Hosztinszky János volt az első, aki a Képviselőházban felvetette a törvényjavaslatban foglalt, a Magyar Királyi Curia egyesítésének problematikáját. Felszólalásában a lehető legpontosabban fogalmazta meg az 1868. évi LIV. törvénycikk által létrehozott szervezeti megosztottság elavultságának okát: „Az én szerény nézetem szerint ezen megosztást, az alaki kérdéseknek az úgynevezett semmisségi panaszoknak az érdemleges kérdésektől való ezen merev elkülönítését, jogszolgáltatásunk érdekében üdvösnek nem találom; perrendtartásunk, fellebbviteli orvoslataink jelen rendszere és egy külön semmitőszék oly tényezők, melyek úgy, a mint most vannak együtt, nem maradhatnak egymás mellett. A Semmitőszéket a Legfőbb Ítélszékekkel egyesíteni kell, hogy úgy az alaki, mint a lényeges kérdésekben határozhasson.”⁵⁹

Irányi Dániel a törvényjavaslat mielőbbi tárgyalását és elfogadását szorgalmazta a Magyar Királyi Curia szervezeti egyesítése tekintetében, mert szerinte a kérdés halogatása a semmitőszéki bírók feje fölött „Damoklész kardjaként lebeg”⁶⁰ Pauler Tivadar igazságügyi miniszter Irányi Dániel felszólalására tett válaszában egyértelműen kijelentette, hogy a törvényjavaslat az egyesítést indítványozza, de az egyesítés után a semmitőszéki bírák hivatalban maradnak az egységes Magyar Királyi Curian is.⁶¹ A törvényjavaslat rendelkezéseiről

való szavazásra 1881. március 28-án került sor a Képviselőházban.⁶² A részletes tárgyalást követően a Képviselőház elfogadta a törvényjavaslatot, amelyhez az elfogadás után Unger Alajos indítványára a 2. §-ban a Curia szó után a Budapesten szó került beszúrásra.⁶³ A Főrendiházban a törvényjavaslat tárgyalására 1881. május 3-án került sor.⁶⁴

Mailáth György országbíró aggodalmát fejezte ki a polgári perrendtartási törvény módosítására irányuló javaslat kapcsán. Szerinte: „nincs oly kényes dolog, mint változtatni a perjogon, mely minket a bölcsőtől a sírig kísér.”⁶⁵ Kiemelte, hogy a Képviselőház által elfogadott, a Magyar Királyi Curia egyesítését tartalmazó törvénycikk nagyon sok problémához fog vezetni a gyakorlatban, hiszen még az előző rendszer működése „sem jutott el minden vidéki ügyvédhez”, továbbá több százra tehető azon rendeletek száma, amelyek az alsóbb fokú bíróságok számára irányutatót tartalmaznak a fellebbezések tekintetében. Éppen ezen oknál fogva Mailáth György indítványozta, hogy a bírósági szervezet „maradjon érintetlen”⁶⁶

A vitát ugyanazon az ülésen lezárták, amelyiken a tárgyalását elkezdték. A Főrendiház visszaküldte a Képviselőháznak újbóli tárgyalásra a törvényjavaslatot.⁶⁷ A Képviselőházban 1881. május 13-án tárgyalták a visszaküldött törvényjavaslatot.⁶⁸ Az igazságügyi bizottság kérte a Képviselőházat, hogy ragaszkodjon az általuk elfogadott javaslatához, azt ne módosítsák. Teleszky István – az igazságügyi bizottság előadójaként – kifejtette, hogy a bírósági szervezet érintetlenül hagyása hibás döntés lenne, hiszen az 1868. évi LIV. törvénycikkben foglaltak szerint fennálló fellebbezési rendszer túl bonyolultnak bizonyult a gyakorlatban történt alkalmazása során.⁶⁹ Tizenkét év alatt kiderült, hogy az alaki és anyagi sérelmek ilyen merev elválasztása a Magyar Királyi Curian „csak a helyes igazságszolgáltatás rovására történhetik”⁷⁰

A Képviselőház kitartott az elsőre elfogadott törvényjavaslat mellett, így az változatlan formában került vissza a Főrendiház elé, ahol azt 1881. május 17-én elfogadták.⁷¹ Az uralkodó 1881. május 31-én szentesítette az 1881. évi LIX. törvénycikket, amelynek 2. §-a kimondta, hogy: „a legfőbb bírói hatóságot mind a két királyi tábla területére nézve a »magyar királyi Curia« Budapesten gyakorolja”⁷²

54 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Harmadik kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1879, 135–136.; FODOR és MÁRKUS i. m. IX.

55 P. SZATHMÁRY (1879) i. m. 242.

56 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1875. évi XXXVI. törvénycikk 4. §.

57 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Ötödik kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1879, 103.

58 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Tizenkettedik kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1880, 209.

59 P. SZATHMÁRY (1880) i. m. 214.

60 P. SZATHMÁRY (1880) i. m. 305–306.

61 P. SZATHMÁRY (1880) i. m. 305.

62 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Tizenhatszodik kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1881, 126.

63 P. SZATHMÁRY (1880) i. m. 132.

64 MASZÁK Hugó (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Főrendiházának Naplója*. Második kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1881, 265.; lásd még FODOR és MÁRKUS i. m. IX.

65 MASZÁK i. m. 271.

66 MASZÁK i. m. 271.

67 MASZÁK i. m. 279.

68 P. SZATHMÁRY Károly (szerk.): *Az 1878. évi október 17-ére hirdetett országgyűlés Képviselőházának Naplója*. Tizenkilencedik kötet. Budapest, Pesti Könyvnyomda-Részvény-Társaság, 1881, 3.

69 P. SZATHMÁRY (1881) i. m. 10.

70 P. SZATHMÁRY (1880) i. m. 11.

71 MASZÁK i. m. 311.

72 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1881. évi LIX. törvénycikk 2. §; lásd még FODOR és MÁRKUS (1897) i. m. 4.; MÁRKUS i. m. 802.; STIPTA i. m. 126.; FODOR és MÁRKUS i. m. X.; MAJOVSZKY i. m. 10.; ZINNER Tibor: Adalékok a magyar felsőbbírás ezer esztendejéhez – A kúriai osztályok 1882-es egyesítésétől az 1956-ot követő megtorlásig. *Jogtörténeti értekezések* 28., sorozatszerkesztő: Mezey Barna, Eckhart Fe-

5. AZ EGYSÉGES MAGYAR KIRÁLYI CURIA

Az 1881. évi LIX. törvénycikk – az 1881. évi LX. törvénycikkkel együtt – 1882. január 1-jén lépett hatályba.⁷³ A törvény 101. §-a kimondta, hogy a Magyar Királyi Curia két osztályának egyesítése a törvény hatálybalépésének napján történik meg,⁷⁴ tehát egységes hazai legfelsőbb bírói fórumról 1882. január 1-jét követően beszélhetünk. Az egységes Magyar Királyi Curia első teljes ülését 1882. január 2-án tartotta.⁷⁵

Élén továbbra is az országbíró, személy szerint Mailáth György állt, aki már 1869 óta a Semmítőszék – fennállásának ideje alatti egyetlen – elnöke volt.⁷⁶ 1882. január 1-jétől az egységes Magyar Királyi Curia elnöke volt.⁷⁷ Ő az utolsó olyan személy hazánk történelmében, aki a Főrendiház és a legfelsőbb bírói fórum elnöke is volt.⁷⁸ Az 1884. évi XXXVIII. törvénycikk 1. §-a értelmében a „Magyar Királyi Curia elnökből, másodelnökből, hét tanácselnökből és a fiumei s tengerészeti ügyek két előadóijával együtt hatvankét rendes bíróból” állt.⁷⁹ Az elnökére hárult – többek között – a teljes ülések és a döntvénykönyvek vezetése, valamint a tanácsok kialakítása is.⁸⁰ Hivatalánál fogva az elnök és a Magyar Királyi Curia másodelnöke a Főrendiház tagja volt.⁸¹ A másodelnöki tisztséget első ízben a korábbi Legfőbb Ítélszék elnöke, Fábry István töltötte be.⁸²

A Magyar Királyi Curia 1882. január 1-jét követően négy szakosztályból állt, amelyek között az ügyek eloszlása a következő volt: „az első szakosztályhoz tartoznak a polgári, a másodikhoz az urbéri, a harmadikhoz a váltó- s kereskedelmi, csőd- és bányá-, a negyedikhez a bűnügyek.”⁸³ A szakosztályokon belül tanácsokat alakítottak, amely tanácsok szükség esetén évente újraalakíthatóak voltak az ügyszámokhoz és a személy-

renc emlékkönyv. Budapest, Gondolat Kiadó, 2004, 636.; SOLT, ZANATHY, ZINNER i. m. 191.

73 Magyarországi Rendeleték Tára. Tizenötödik évfolyam. 1881. Budapest, Kiadja: a M. Kir. Belügyministerium Első füzet, Ifj. Nágel Otto Bizománya – Nyomatott a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnál, 1881, a m. kir. igazságügyminiszternek 3275/I.M.E. számú rendelete az 1881. évi LIX. t.-cikknek hatályba léptetésére nézve; lásd még FODOR és MÁRKUS i. m. X.

74 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1881. évi LIX. törvénycikk 101. §; lásd még MAJOVSZKY i. m. 10.; ANTAL i. m. 11–12.; BOGNÁR i. m. 63.; MARSCHALKÓ és FARBAKY i. m. 92.; MENDELÉNYI i. m. 6.

75 MENDELÉNYI i. m. 6.

76 Magyar Jogi Lexikon V., 717.; lásd még BOGNÁR i. m. 63.; ZINNER i. m. 636.; SOLT, ZANATHY, ZINNER i. m. 191.; MENDELÉNYI i. m. 8.

77 KENYERES Ágnes (szerk.): *Magyar Életrajzi Lexikon*. Második kötet L–Z. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969, 125.; lásd még Magyar Jogi Lexikon V., 717.; lásd még DOBROSSY István (szerk.): *Szűcs Sámuel naplója, 1865–1889*. Második kötet. Miskolc, Készült a Szász és Társa nyomdájában, 2003, 171.; MENDELÉNYI i. m. 7.

78 MENDELÉNYI i. m. 7.; lásd még MARKÓ László (szerk.): *Új Magyar Életrajzi Lexikon*. IV. kötet L–Ö. Budapest, Magyar Könyvklub, 2002, 409.

79 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1884. évi XXXVIII. törvénycikk 1. §; lásd még MAJOVSZKY i. m. 11., Az új bírói ügyviteli szabályok, 1891., 96.; MARSCHALKÓ és FARBAKY i. m. 91.; MENDELÉNYI i. m. 7.

80 Magyarországi Rendeleték Tára, 1881, A m. kir. igazságügyminiszternek 2214/I.M.E. számú rendelete.

81 MAJOVSZKY i. m. 12.; lásd még Kiss József Mihály (szerk.): *Fejezetek az Eötvös Loránd Tudományegyetem történetéből 14*. Tanulmányok a magyar felsőoktatás XIX–XX. századi történetéből. Budapest, Készült az ELTE sokszorosítóüzemében, 1991, 18.

82 BOGNÁR i. m. 63.

83 Magyar Rendeleték Tára, 1881, a m. kir. igazságügyminiszternek 3274/I.M.E. számú rendeletének 31. §-a; lásd még BOGNÁR i. m. 64.

zeti viszonyokhoz mérten.⁸⁴ A tanácsok leterheltségét vizsgálva elmondható, hogy olykor két óra alatt mintegy ötven ügyben hoztak ítéletet, ami szükségképpen maga után vonta az esetleges hibás határozatok számának emelkedését. „*Ahol ily eredmények tűnnek elő, ott okvetlen tévesnek kellett lenni a számításnak, ott okvetlen »hibának kell lenni a kréta körül«.*”

A sommás eljárásról szóló 1893. évi XVIII. törvénycikk – amely 1894. november 1-jén lépett hatályba⁸⁵ – mindamellett, hogy elévülhetetlen érdemeket szerezve olyan alapelveket emelt törvényi keretek közé, mint a szóbeliség és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve, a Magyar Királyi Curia érintő szervezeti kérdéseket nem tartalmazott. Ezen okból kifolyólag ezzel a törvénnyel nem kívánok foglalkozni, a törvénycikknek azonban voltak olyan utóhatásai, amelyek befolyásolták a Magyar Királyi Curia működését.

A szóbeliség és közvetlenség elveinek kimondása által a legfelsőbb bírósági fórum ügyleterheltsége is jelentősen megnőtt az 1893. évi XVIII. törvénycikk megalkotását követően. Az emelkedés olyan mértékű volt, hogy a rendes bírók létszámának növelése mellett a kisegítő bírói intézmény felállítására is szükség volt,⁸⁶ amelyet az 1912. évi VII. törvénycikk 15. §-a szüntetett meg végleg.⁸⁷ Ezen törvénycikk 13. és 14. §-ai kimondták, hogy a Magyar Királyi Curia polgári és büntetőügyben öttagú tanácsban jár el.⁸⁸

Mindezen intézkedések meghozatala nem mutatkozott elégségesnek, ezért az 1907. évi XVII. törvénycikkkel módosították a sommás eljárásról szóló törvénycikket. A változtatások következtében azon ügyek felülvizsgálatai vagy fellebbezései kerülhettek a Magyar Királyi Curia elé, amelyekben a kereset tárgyának értéke járulékok nélkül a 2500 koronát meghaladta.⁸⁹ Ezzel a módosítással jelentős mértékben csökkent az ügyteher. 1906 májusától szeptemberéig 8706 polgári fellebbezés és 601 felülvizsgálati ügy, 1907 májusától szeptemberéig 7149 polgári fellebbezés és 443 felülvizsgálati ügy érkezett be.⁹⁰

A probléma elodázását és nem a megoldását jelentette ez az intézkedés a hazai jogszolgáltatás tekintetében, hiszen az ügyteher az alsóbb bíróságokon nem csökkent ezáltal, csupán nem jutottak el az értékhatár alatti ügyek a Magyar Királyi Curiaig. Ezen okból kifolyólag a hazai jogszolgáltatás reformja elengedhetetlen fontosságúvá vált az 1900-as évek első évtizedében.⁹¹

Az új polgári perrendtartási törvény kodifikációja során „*a bírósági szervezetet, a bíróságok hatáskörét akként kell reformálni, hogy a kir. Curia részére lehetőleg fentartassék a mód és alkalom, hogy a jogi kérdéseknek, a civilis anyagi jognak min-*

84 Magyar Rendeleték Tára 1881, a m. kir. igazságügyminiszternek 3274/I.M.E. számú rendeletének 32. §-a; lásd még BOGNÁR i. m. 64.

85 Magyarországi Rendeleték Tára, Huszonnyolcadik évfolyam, 1894, Kiadja: a M. Kir. Belügyministerium Első kötet, Nyomatott a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnál, Budapest, 1894, 644., A m. kir. igazságügyminiszternek 745. számú rendelete, I.

86 POLGÁR i. m. 3.

87 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi VII. törvénycikk 15. §; lásd még MENDELÉNYI i. m. 7.

88 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi VII. törvénycikk 13. és 14. §; lásd még MENDELÉNYI i. m. 7.

89 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1907. évi XVII. törvénycikk 3. §

90 POLGÁR i. m. 3.

91 POLGÁR i. m. 4.

den ágában és nemében a joggyakorlatra, az alsóbírók ítélezésére irányítólag hasson”.⁹² Az új polgári perrendtartási törvény pedig az 1911. évi I. törvénycikk volt.

6. BEFEJEZÉS: A „PLÓSZ-FÉLE” POLGÁRI PERRENDTARTÁS

A törvénycikket hosszas előkészületi munka előzte meg, az igazságügyi miniszter megbízásából Plósz Sándor már 1885-ben elkészített egy új polgári perrendtartási tervezetet. A tervezet második szakaszának második fordulója kimondta, hogy: „A legfőbb bírói hatóságot a magyar királyi Curia Budapestén gyakorolja.”⁹³ A Magyar Királyi Curia a bírók tanácsban jártak el, amely az elnökön kívül további hat tagból állt a tervezet alapján.⁹⁴

A polgári perrendtartásról szóló 1911. évi I. törvénycikk 4. §-a kimondta, hogy a királyi ítéletábla feletti felsőbb bíróság a Magyar Királyi Curia.⁹⁵ A történelmi intézmény tehát továbbra is mind elnevezésében, mind szervezetét tekintve változatlan formában maradt meg a magyar bírósági szervezetrendszer csúcshelyén 1911-et követően is.⁹⁶ Az új polgári perrendtartási törvénycikket hatályba léptető 1912. évi LIV. törvénycikk 1. §-a kimondta, hogy annak legkésőbb 1914. szeptember 1-jéig meg kell történnie.⁹⁷

Az 1912. évi LIV. törvénycikk rendelkezései között egy rendkívül fontos rendszer átalakításának szabályai találhatók, mégpedig a jogegységi tanácsokra vonatkozó rendelkezések. Az 1881. évi LIX. törvénycikk 4. §-a még csak a Magyar Királyi Curia polgári tanácsainak teljes ülésére vonatkozó legalapvetőbb rendelkezéseket tartalmazta vitás elvi

kérdések esetleges felmerülése esetén,⁹⁸ amelyekben döntvényeket adhattak ki.⁹⁹ Az 1912. évi LIV. törvénycikk 70. §-a kimondta, hogy „az igazságszolgáltatás egyöntetűségének megóvása végett a vitás elvi kérdést” a Magyar Királyi Curia erre a célra alakított tanácsa – jogegységi tanács – dönti el, bizonyos esetekben azonban a Magyar Királyi Curia teljes ülésében kellett eldönteni a vitás elvi kérdéseket.¹⁰⁰

A Magyar Királyi Curia az alábbi jogegységi tanácsok működtek: közpolgári; telekkönyvi, úrbéri és birtokrendezési; váltó-, kereskedelmi és csőd-; és végül bünvádi tanács.¹⁰¹ A jogegységi tanács csak akkor volt határozatképes, ha az elnökön kívül további tíz tag jelen volt, míg a teljes ülés csak akkor volt határozatképes, ha tagjainak legalább kétharmada jelen volt.¹⁰² A döntéseket szótöbbséggel hozták, szavazategyenlőség esetén az elnök szava volt a meghatározó. A Magyar Királyi Curia jogegységi, valamint teljes ülési határozatát a bíróságok mindaddig kötelesek voltak követni, amíg azt a Magyar Királyi Curia teljes ülése meg nem változtatta.¹⁰³

Számos olyan törvénycikket fogadtak el a dualizmus korszakában, amelyeknek normatartalma a mai napig hatással van az igazságszolgáltatási rendszerünkre, úgymint a bírói függetlenség, a szóbeliség és a bizonyítékok szabad mérlegelésének elve, vagy akár a jogegységi eljárás. A Magyar Királyi Curia működése szervezeti szempontból folyamatos változásokon ment keresztül annak érdekében, hogy a kor követelményeinek megfelelő hatékonysággal tudja ellátni az igazságszolgáltatási feladatokat. A változások olykor elhúzódó folyamatok eredményei, de hogy szükség van-e rájuk, az vitán felül álló kérdés.

92 POLGÁR i. m. 8.

93 Plósz Sándor: *A magyar polgári perrendtartás tervezete*. Budapest, Nyomatott a Magyar Királyi Egyetemi Könyvnyomdában, 1885, 3.

94 Plósz i. m. 15.

95 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1911. évi I. törvénycikk 4. §; lásd még GAÁR Vilmos: *A magyar polgári perrendtartás (1911. évi I. tc.) magyarázata*. Első kötet. Budapest, Athenaeum Könyvkiadó, 1911, 8.; GOTTL Ákos: *Polgári perrendtartás (1911: I. tc. szentesítve 1911. évi január hó 8-án) magyarázatokkal*. Budapest, Franklin-Társulat, Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1911, 10.

96 ZINNER i. m. 640.; lásd még SOLT, ZANATHY, ZINNER i. m. 192.

97 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi LIV. törvénycikk 1. §.

98 MÁRKUS (1899) i. m. 734.

99 Magyar Jogi Lexikon III., 84.

100 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi LIV. törvénycikk 70. §, 71. §; lásd még MENDELÉNYI i. m. 14.

101 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi LIV. törvénycikk 70. §; lásd még BOGNÁR i. m. 65.; MENDELÉNYI i. m. 14.

102 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi LIV. törvénycikk 74. §.

103 Corpus Iuris Hungarici Milleneumi Emlékiadás, 1912. évi LIV. törvénycikk 75. §.